

Legitimitet och likviditet : om kungamaktens värde i Carl Fredrik Dahlgrens Mollbergs epistlar

Autor(en): **Asklund, Jonas**

Objekttyp: **Article**

Zeitschrift: **Beiträge zur nordischen Philologie**

Band (Jahr): **51 (2013)**

PDF erstellt am: **11.08.2024**

Persistenter Link: <https://doi.org/10.5169/seals-858178>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Inhalten der Zeitschriften. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern.

Die auf der Plattform e-periodica veröffentlichten Dokumente stehen für nicht-kommerzielle Zwecke in Lehre und Forschung sowie für die private Nutzung frei zur Verfügung. Einzelne Dateien oder Ausdrucke aus diesem Angebot können zusammen mit diesen Nutzungsbedingungen und den korrekten Herkunftsbezeichnungen weitergegeben werden.

Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Die systematische Speicherung von Teilen des elektronischen Angebots auf anderen Servern bedarf ebenfalls des schriftlichen Einverständnisses der Rechteinhaber.

Haftungsausschluss

Alle Angaben erfolgen ohne Gewähr für Vollständigkeit oder Richtigkeit. Es wird keine Haftung übernommen für Schäden durch die Verwendung von Informationen aus diesem Online-Angebot oder durch das Fehlen von Informationen. Dies gilt auch für Inhalte Dritter, die über dieses Angebot zugänglich sind.

Legitimitet och likviditet.

Om kungamaktens värde i Carl Fredrik Dahlgrens *Mollbergs epistlar*

JONAS ASKLUND (HALMSTAD)

Det sägs att Karl XIV Johan en gång hävdade att han var en av Sveriges främsta ekonomer. För en sentida betraktare kan det tyckas förvånande, eftersom han i dag mer betraktas som en skicklig militär och en nydanande strateg med 1812 års politik som främsta exempel. Som bekant medförde denna politik en bestående fred med arvfjenden Ryssland efter det olyckliga kriget 1809 och möjliggjorde därmed en ny orientering västerut. Men den förste Bernadotten på Sveriges tron har väl knappast gått till eftervärlden som en framstående ekonom? Visserligen kan man tänka på sådana storartade projekt av ekonomisk och militär betydelse som byggandet av Göta kanal och Karlsborgs fästning, men faktum är att Karl Johan av sin samtid ibland beskyldes för ekonomiskt lättsinne.¹ Ändå är hans yttrande intressant, och med det som utgångspunkt undersöks här spåren av några samtida politiska och monetära diskurser i Carl Fredrik Dahlgrens *Mollbergs epistlar* (1820). Det handlar alltså om ett litteraturvetenskapligt bidrag till den forskning om Karl Johan-tidens politiska kultur som har aktualiserats under de senaste åren, inte minst i anslutning till hundraårsminnet av unionsupplösningen år 1905.² I den här retoriskt och mediehistoriskt fokuserade forskningen är det vanligt att begreppet 'politisk kultur' kommer till användning som en övergripande benämning på alla de språkliga och visuella former som en viss samtid använder sig av för att beskriva sig själv – och att undersöka denna kultur innebär därmed att lyfta fram de begrepp, bilder och symboler som tas i bruk i olika medier för att forma, upprätthålla och förändra samhälleliga ordningar.³ Den politiska kulturen under Karl Johan-tiden var mycket dynamisk, vilket främst kan sägas bero på 1809 års regeringsform och den tryckfrihet och föreningsfrihet som följde i dess spår men säkert också på det starka behov Karl XIV

¹ En längre genomgång av Karl Johans ekonomiska politik under kronprinstiden, liksom av hans privata ekonomi, ges i Torvald T:son Höjer: *Carl XIV Johan. Kronprinstiden*. Stockholm: 1943, s. 386-450.

² För termen politisk kultur, se Nils Ekedahl: „En dynasti blir till“. I: *En dynasti blir till. Medier, myter och makt kring Karl XIV Johan och familjen Bernadotte*. Red. av Nils Ekedahl. Stockholm: 2010, s. 7-35; här s. 14ff.

³ Ekedahl: *En dynasti blir till*, s. 16. Här definieras medier retoriskt som „tekniker för att förmedla budskap som [ska] påverka mottagarna och skapa opinion“. Se även Anders Sundin: 1809. *Statskuppen och regeringsformens tillkomst som tolkningsprocess*. Uppsala: 2006 (= *Studia historica Upsaliensia*; 227), s. 21-35 för en längre genomgång av begreppet som det används av historikerna.

Johan själv hade av att på olika sätt och i olika medier hävda den nya dynastins legitimitet.⁴ Restaurationstiden gjorde sådana frågor högaktuella, och de behandlades i diskurser som gällde såväl det allmänna förtroendet som statens ekonomi. I det följande undersöks *Mollbergs epistlar* mot bakgrund av några dominerande drag i denna samtida politiska kultur. Det betyder att den diskursiva funktionen lyfts fram hos några av de bilder och symboler som förekommer i texten, i så måtto att de tillsammans med olika inskrivna symbolhandlingar alla antas behandla frågan om kungamaktens legitimitet i tidigt svenskt 1800-tal.

Som bekant var årtiondena runt sekelskiftet 1800 mycket turbulenta i Europa – inte minst i Sverige, där Gustav III mördades av en grupp oppositionella adelsmän och hans son Gustav IV blev avsatt och landsförvisad under kuppstartade förhållanden 1809. Den svenska riksdagens val av Jean Baptiste Bernadotte till tronföljare år 1810 var inte heller på något sätt ett självklart beslut – det som i slutänden tycks ha röjt undan tvivlen hos de flesta var den ekonomiska handlingskraft han ställde i utsikt när han via ombud förklarade sig vara villig att låna den svenska staten åtta miljoner francs mot fyra procents ränta, betala samtliga svenska köpmäns fordringar på den franska staten samt lösa in de gods som Napoleon hade beslagtagit i Svenska Pommern.⁵ Det var nödvändigt för Jean Baptiste Bernadotte att demonstrera handlingskraft både på det ekonomiska och på det militära planet, då han inte hade någon form av dynastiska anspråk på tronen och var en fullkomlig främling för det svenska folket. Hans rykte som duglig marskalk i Napoleons framgångsrika arméer var utslagsgivande i det försvagade Sverige som ett år tidigare förlorat den finska rikshalvan. Men helt enkel var inte denna förvandling från fransk marskalk till monark på en av de äldsta tronerna i Europa. Som historikerna har visat var upphöjandet av den ursprungligt borgerlige Bernadotte till kungligt stånd och installationen av honom som svensk kronprins också en lång och strängt ritualiserad process.⁶ Det betyder emellertid inte att Jean Baptiste Bernadottes sagolika förvandling till kronprins Karl Johan inte skulle ha åtföljts av en livligt förd argumentation på ett mer rationellt plan för beslutet att bereda honom väg till den svenska tronen. I den tidens politiska kultur tycks det performativt bekräftande i de rituellt fastlagda symbolhandlingarna å ena sidan och det logiskt argumenterande i den samtida retoriken å den andra ha varit principiellt likvärdiga försök att forma en ny samhällelig ordning. Detta återspeglas också i *Mollbergs epistlar*, där föreställningen om kungamaktens legitimitet befästs med hjälp av både rit och retorik. I texten finner man märkligt nog spår av den absolutistiska tidens rituella framföranden i en argumentation som i övrigt förs på borgerligt liberala premisser.

⁴ I det sammanhanget var han själv mycket medveten om kommunikationens värde. Om hans nära samarbete med publicisten och ämbetsmannen Per Adam Wallmark skriver Cecilia Rosengren: „Kungahuset i pressens sken“. I: Nils Ekedahl (red.): *En dynasti blir till*, s. 235-259; här s. 249f.

⁵ Höjer: *Carl XIV Johan. Kronprinstiden*, s. 24f.

⁶ Se Mikael Alm: „Riter och ceremonier kring Karl XIV“. I: Nils Ekedahl (red.): *En dynasti blir till*, s. 37-77; här s. 39ff.

Den bild av kungamaktens legitimitet som ges i Dahlgrens text tycks genomgående relatera till det man kan kalla likviditet. Det är ett ord som avser något finansiellt, en form av betalningsberedskap, men som här i den följande diskussionen förstås som något flytande, föränderligt och förbindande. Det tycks som om denna bild av den nya dynastin – och i slutänden också bilden av kungamaktens funktion – bygger på en föreställning om konungen som en förmedlande länk som binder samman olika delar av samhället. Ett slags flöde som i likhet med kärlek, vänskap och tro kan och bör genomströmma en stat. Sådana föreställningar tillhör tidens romantiska allmängods, men den bild som Dahlgren tecknar av kungamakten och dess legitimitet i termer av likviditet kan ändå preciseras något. En intressant kontext i det sammanhanget tycks vara den tyske filosofen och statsvetaren Adam Müllers skrifter, och inte minst då hans teorier om den betydelse såväl monetära som emotionella kretslopp har för statens fortlevnad.

1. Vikten av att framställa sig som en verkligt medborgerlig kung

När Jean Baptiste Bernadotte valdes till tronföljare efter Karl XIII, den yngre brodern till den år 1792 mördade Gustav III, kan det betraktas som slutpunkten på den djupa legitimitetskris som länge hade präglat den gustavianska epoken.⁷ Den landsfördrivne Gustav IV Adolf och hans arvingar hade därefter ingen rätt till den svenska tronen. Allt detta innebar emellertid inte någon total eller definitiv brytning med den föregående epoken, snarare var det så att den nu måste ställas i ett nytt ljus. Under omfamningar adopterades Jean Baptiste av den barnlöse Karl XIII, och förhållandet till honom och de återstående släktingarna till Gustav IV Adolf präglades av en ömsesidig respekt. Som kronprins förmådde Karl Johan också att skapa goda kontakter till de politiker, ämbetsmän och kulturpersonligheter som en gång stått Gustav III nära. Mycket av detta kan säkert tillskrivas hans person och vinnande sätt, men som historikerna har visat var Karl Johans ställning under de första årtiondena i Sverige till stor del resultatet av en skickligt genomförd iscensättning av ätten Bernadotte som en kunglig dynasti. Denna iscensättning omfattade alla delar av samhället – från de politiska och militära ceremonierna över arkitekturen till teatern, bildkonsten och litteraturen. Det hela har beskrivits som att ätten Bernadotte befäste sin ställning som rättmätig svensk kungadynasti genom att låta sig infogas i olika berättelser om Sverige, om dess förflutna och om dess framtidsdrömmar.⁸

Som ett exempel på hur de deltog aktivt i skapandet av de myter som spanns runt monarkin kan nämnas hur Karl XIV Johan och kronprins Oscar personligen mötte Carl Michael Bellmans änka och son under festligheterna i samband med att ordens-

⁷ Se Mikael Alm: *Kungsord i elfte timmen. Språk och självbild i det gustavianska enväldets legitimitetskamp 1772-1809*. Stockholm: 2002.

⁸ Ekedahl: *En dynasti blir till*, s. 17. Så kom också den för tiden ganska unika fyrståndsrepresentationen att särskilt framhävas i det nya ceremonielet vid Karl XIV Johans kröning, på så sätt att makten symboliskt framställdes som delad mellan monarken och folkrepresentanterna. Se Alm: *Riter och ceremonier*, s. 37-77; här s. 62.

sällskapet Par Bricole reste en byst av Bellman år 1829.⁹ Vid samma tid som det enligt lag var förbjudet för privatpersoner i Sverige att ens äga ett porträtt av den avsatte Gustav IV Adolf bidrog alltså Karl XIV Johan till att skänka kunglig glans åt ett sällskap som vidmakthöll minnet inte bara av Bellman utan indirekt också av Gustav III. Därmed skrevs inte bara ett nytt kapitel i berättelsen om Bellman utan gavs också en ny bild av dennes relation till kungamakten.¹⁰ När vi idag betraktar tidens politiska kultur framstår Karl XIV Johan själv som en tydlig aktör i sammanhanget, men man bör hålla i minnet att utbytet av politiskt laddade begrepp, bilder och symboler var något i högsta grad ömsesidigt. Festligheterna i samband med Bellmans byst till exempel var en symbolhandling med flera betydelser och kan sägas ha fungerat som ett medium för kommunikation mellan monark och medborgare – i båda riktningarna.

Med Karl XIV Johan får också det man har kallat en medborgerlig ämbetsmannaoffentlighet en allt mer ökad betydelse i den politiska kulturen. Till skillnad från Gustav III, som gärna representerade makten i den offentlighet som hovet utgjorde, vände sig Karl XIV Johan till betydligt bredare folklager. Han uppfattade sig själv som en ny typ av medborgarmonark som hade nått sin ställning som ett resultat av folkets förtroende, och den bild han ville visa omvärlden var „le spectacle d'un Roi vraiment citoyen“ – bilden av en verkligt medborgerlig kung.¹¹ Det faktum att han valts till tronföljare av en svensk riksdag med representanter för adel, präster, borgare och bönder var naturligtvis ett argument till hans fördel i en tid då de flesta europeiska monarkier med tiden restaurerades efter Napoleonkrigens maktförskjutningar. I historieforskningen framhävs också vilken viktig politisk resurs – ja, vilket kapital – ett sådant ömsesidigt förtroende mellan makthavare och medborgare hade blivit under just denna tid i Europa. Så har till exempel Ute Frevert intresserat sig för de sätt på vilka förtroende som känsla och hållning kan produceras och användas inom en viss kultur. Hon framhäver i det sammanhanget också det värde som ligger i att skapa, vidmakthålla och demonstrera förtroende inom just sådana kulturer som präglas av öppenhet och kontingens – utmärkande drag också för det tidiga 1800-talets Sverige.¹² Detta var förmodligen också en anledning till varför

⁹ Med Ekedahl används begreppet myt här som något på samma gång deskriptivt som preskriptivt, som berättelser nämligen „som förklarar världen och samhället, ger mening och mål åt människans tillvaro och föreskriver värderingar och attityder.“ Ekedahl: *En dynasti blir till*, s. 17.

¹⁰ Johan Stenström har undersökt omständigheterna bakom resandet av bysten och betraktar händelsen som ett led i etablerandet av ett kulturellt minne kring Carl Michael Bellman. I anslutning till den franske historikern Pierre Nora framhäver Stenström samtidigt den funktion sådana minnesplatser och monument har, i så måtto att de inte bara formar en gräns mot det gamla utan också skapar en illusion av kontinuitet. Johan Stenström: *Bellman levde på 1800-talet*. Stockholm: 2009, s.117-124.

¹¹ Citerat efter Ekedahl: *En dynasti blir till*, s. 11.

¹² Ute Frevert: „Vertrauen. Historische Annäherungen an eine Gefühlshaltung“. I: *Emotionalität. Zur Geschichte der Gefühle*. Red. av Claudia Benthien, Anne Fleig och Ingrid Kasten. Köln, Weimar, Wien 2000 (= Literatur-Kultur-Geschlecht, Kleine Reihe; 16), s. 178-197. Frevert framhäver i sin studie hur viktigt det är för kulturer som präglas av öppenhet och

föreningskulturen kunde växa sig så stark i Sverige under denna tid, något som skiljer sig från utvecklingen i de flesta andra länder i restaurationstidens Europa. För Karl XIV Johan framstod dessa föreningar – för Par Bricoles del främst bestående av ämbetsmän och köpmän – inte som farliga oppositionshärddar utan som möjligheter till kontakt och kommunikation i mer eller mindre ritualiserad form, och han var själv medlem i flertal av dem.¹³

Att det ömsesidiga förtroendet kan betraktas som en form av gemensamt kapital låter sig också förklaras sociologiskt med att förtroende, pengar och makt är funktionellt likartade sociala mekanismer. I sin klassiska undersökning av förtroende som en form av reduktion av komplexitet framhäver Niklas Luhmann att sociala system som utmärks av en hög grad av förtroende också har fler möjligheter att interagera med omvärlden i så måtto att de kan skjuta viktiga beslut framåt i tiden, samtidigt som de förmår leva med det högre mått av osäkerhet som denna förskjutning i tid medför.¹⁴ I det här sammanhanget är Luhmanns distinktion mellan förtrogenhet respektive förtroende särskilt intressant och det han då också kallar två komplementära medel för att reducera komplexitet. Åtskillnaden kan tyckas skäligen enkel, men den kan ändå ge en sociologisk förklaring till varför så många och direkt obsoleta klichéer ur äldre litteratur och från tidigare epoker som förekommer i Dahlgrens text trots allt används i en modern diskurs. Luhmann betraktar förtrogenheten som något typiskt i framför allt äldre samhällsformationer, vilka använder det historiska tillbakablickandet som ett viktigt medel för en reduktion av komplexitet.¹⁵ Därigenom osynliggörs också världens sociala kontingens – den är som den är därför att den alltid har varit så. Om förtrogenhet och förtroende är komplementära medel, betyder det dock inte att förhållandet mellan dem är konstant, framhäver Luhmann. Ju mer komplex och variabel en social ordning blir, och ju mer den förlorar sin karaktär av självklarhet och känd förtrogenhet, desto mer ökar behovet av förtroende som en form av reglerat umgänge med en oviss framtid. Med Luhmanns begreppspar kan man tämligen väl fånga in den sociala och politiska utvecklingen under sent 1700-tal och tidigt 1800-tal i Sverige men också den legitimitetskris som

kontingens av att skapa, vidmakthålla och demonstrera förtroende: „Sofern man Vertrauen [...] im Sinne eines sozialen Konstruktivismus als ‚produziertes Gut‘ begreift, das in bestimmten Kontexten thematisiert, rationalisiert, mit Wert und Bedeutung versehen wird, kann eine historische Analyse der Produktions- und Verwendungsmodi von Vertrauen Aufschlüsse geben über die Art und Weise, wie Gesellschaften – oder auch je einzelne Bevölkerungsgruppen oder Institutionen – mit dem Problem der Kontingenz umgehen. [...] Nicht erst in unserer heutigen Gesellschaft, sondern schon im 18. und 19. Jahrhundert hat die Vorstellung einer offenen Zukunft für intellektuelle und soziale Unruhe gesorgt. Vertrauen, so die These, wird in diesem Zusammenhang als ein Instrument entdeckt und aktiviert, mit dem man Kontingenz, Nicht-Wissen und Unsicherheit zu bannen hofft.“ Frevert: *Vertrauen*, s. 193.

¹³ Per Sandin: „Monarken möter medborgarna“. I: Nils Ekedahl (red.): *En dynasti blir till*, s. 123-157; här s. 156f.

¹⁴ Niklas Luhmann: *Vertrauen. Ein Mechanismus der Reduktion sozialer Komplexität*. 4. Auflage Stuttgart: 2009, s. 8.

¹⁵ Luhmann: *Vertrauen*, s. 8 och s. 18-23.

präglade den gustavianska epokens senare del. Samtidigt kan hans diskussion ge en förklaring till varför Dahlgrens text, som i så hög grad vänder sig till en framväxande urban borgerlighet i ett patriotiskt och romantiskt sammanhang, samtidigt använder sig av klichéer hemmahörande i det maktspråk som formades under 1600-talets absolutism.¹⁶ Denna samtidiga blick framåt och tillbaka, pendlingen mellan förtrogenhetens historia och förtroendets framtid, gör *Mollbergs epistlar* till ett spännande dokument från en tid som präglades av många brytningar.

2. Solen som Gud, som konung och som punschbål?

Om *Mollbergs epistlar* kan sägas att det är en ganska märklig text, och även om den har vissa likheter med samtidens romantiska sagospel är det svårt att genrebestämma den.¹⁷ De hänvisningar till Bellman och hans diktade värld som görs vid flera tillfällen i texten förklarar kanske den patriotism, den känsla för naturens skönhet och den lätt alkoholiserade livsglädje som utmärker verket, men i övrigt kännetecknas det av en förbluffande hybriditet.¹⁸ Episka, lyriska och dramatiska inslag följer på varandra i de två häftena av *Mollbergs epistlar*, och där samsas predikokonstens textkommentar med hyllningstalets skålvers, den konstnärliga monologen med hyllningstågets dramatiska och musiska kvalitéer. Läger man till det faktum att texten också uppvisar en religiös synkretism, där kristna symboler möter antika gudar och allehanda väsen från nordisk folktro, kan man förstå varför Dahlgrens text kom att kritiserats häftigt av hans bröder i prästämbetet.

Men *Mollbergs epistlar* välkomnades av företrädarna för den romantiska strömningen i Sverige, och Dahlgrens text uppmärksammades också positivt av personer i kungens närhet.¹⁹ En bidragande anledning till detta intresse på högre ort var säkert inte textens märkliga hybriditet. Knappast heller den stilistiska blandning av högt

¹⁶ Vad som kan uppfattas som en inneboende motsättning i Dahlgrens text mellan gammalt och nytt är kanske snarare tecken på att en ny samhällelig uppfattning om relationen mellan det förgångna och det framtida växer fram under denna tid. Luhman beskriver i detta sammanhang en process där det historiska får en annan betydelse när det gäller möjligheten att skapa ett samhälleligt förtroende: „Vertrautheit und Vertrauen müssen unter diesen Umständen ein neues Verhältnis wechselseitiger Stabilisierung suchen, das nicht mehr in der unmittelbar erlebbaren, traditional bestimmten Nahwelt gründet, also nicht mehr durch eine Grenze zum Unvertrauten und daher Fremden und Feindlichen abgesichert werden kann. Geschichte kann dann nicht mehr als erinnerbare Erfahrung, sondern nur noch als schon entschiedene Struktur sozialer Systeme Vertrauensgrundlage sein, und das Vertrauen muß sich auf diese Systeme selbst beziehen.“ Luhmann: *Vertrauen*, s. 24.

¹⁷ Ett försök att sätta *Mollbergs epistlar* i relation samtidens estetiska diskussioner görs i Jonas Askund: *Humor i romantisk text. Om Jean Pauls estetik i svensk romantik: C.F. Dahlgrens Mollbergs epistlar (1820), C.J.L. Almqvists Amorina (1822) och C. Livijns Spader Dame (1825)*. Lund: 2008 (= *Critica Litterarum Lundensis*; 9), s. 50-146.

¹⁸ För en ingående skildring av relationen mellan *Mollbergs epistlar*, Bellmans texter och kulten kring Bellman, se Stenström: *Bellman levde på 1800-talet*, s. 354-371.

¹⁹ Knut Hjalmar Fredlund: *Carl Fredrik Dahlgren. Hans lif och diktning. En litteraturhistorisk studie*. Göteborg: 1903, s. 156.

och lågt eller den känslomässiga dito av allvar och skämt som utmärker *Mollbergs epistlar* som texthelhet betraktad. Viktigare i sammanhanget var förmodligen de konstanter i texten som kan relateras till frågan om kungamaktens legitimitet – till exempel den rumsliga konstanten. De viktigaste scenerna i texten utspelar sig nämligen ute på Haga, Drottningholm och Djurgården. Det är platser som under 1820-talet skulle komma att förknippas med kunglig närvaro, men som i varierande grad också fungerade som det historikerna kallar *lieux de mémoire* – vissa utvalda minnesplatser i det kulturella minnet av Bellman.²⁰ I Dahlgrens text erbjuder dessa lokalteter plats för möten mellan olika personer i texten; i det första kapitlet handlar det om ett förälskat par som möts i extatisk kärlek, i det andra om ett sällskap som samlas runt punschbålen i vänskaplig entusiasm och i det tredje om människa och naturväsen som förenas i en närmast översinnlig tillbedjan av en himmelsk flicka. Det handlar alltså om offentliga platser, lätt igenkännbara för den samtida läsaren, där personer i texten deltar i en så intensiv kommunikation att den gränsar till en ordlös kommunion. Att scenerna för dessa gränsöverskridande känslouttryck i *Mollbergs epistlar* – som kärlek, vänskap och tro – också är platser i det samtida Stockholm där kommunikationen mellan konung och folk kunde äga rum en smula utanför hovetikettens ramar är säkert ingen tillfällighet. Den gränsöverskridande kommunikationen framställs därmed också som en önskvärd och möjlig relation mellan kungamakten och folket.

En annan betydande konstant är tidsmässig och visar sig i det flera gånger frammanade minnet av Gustav III:s lysande hovliv och den livsglädje som spirade i monarkens närhet, med Bellmans diktning som litterärt exempel på konungens livgivande kraft. På samma gång som denna svunna tid tematiseras, lyfts i *Mollbergs epistlar* också förhoppningen om en kommande tid fram, symboliserad av kung Karl XIV Johan och kronprins Oscar. Analogin är slående – på samma sätt som en ny dynasti legitimerande förutspås kunna ikläda sig Gustav III:s roll som kulturens mittpunkt och konsternas livgivare, erbjuder Dahlgren sig indirekt att överta Bellmans funktion som patriotisk diktare.²¹ Och liksom hos originalet är rojalismen här tämligen fredlig – när till exempel hyllningstalaren ute på Drottningholm dödförklarar den gustavianska epoken inför sina vänner, bara för att i sin skålvers samtidigt välkomna Bernadottedynastin, välkomnas lika mycket kärleksgudinnan Venus som krigsguden Mars i hans tal:

²⁰ Stenström: *Bellman levde på 1800-talet*, s. 117-128. Om relationen mellan Djurgården och Karl XIV Johan, se Britt-Inger Johansson: „Maktens rum och rummens makt – en ny dynasti flyttar in“. I: Nils Ekedahl (red.): *En dynasti blir till*, s. 79-121; här s. 108f.

²¹ Bellmans roll som patriotisk diktare under den rojalistiska propagandakampanjen 1788-1790 har behandlats av Olof Byström, som tillskriver honom en otvivelaktig „roll för opinionsbildningen, ej minst bland huvudstadens borgarskap“. Olof Byström: „Gustaf III och Bellman på Gamla Haga“. I: *Bellmansstudier utgivna av Bellmanssällskapet* 17 (1976), s. 11-27, här s. 20f. Se även Marie-Christine Skuncke: „Körsbär och krigspropaganda. Bellmans *Lustspel den 17 Julii 1790*“. I: *Läskonst, skrivkonst, diktkonst. Aderton betraktelser över dikt och diktande jämte en bibliografi över Thure Stenströms skrifter*. Red. av Pär Hellström och Tore Wretö. Stockholm: 1987, s. 281-315.

Stillheten bådär nu här, / Glädjen har slutat sin fröjd; / Flora väl ännu beklär / Marken, der blomman är röjd; / Men ingen Venus här är, / Hvilken kring dal och kring höjd / Skönaste blommorna bär.

Ack, uti grafvarne re'n / Hvila de hjertan, som då / Greto vid stjernornas sken, / Logo mot himmelens blå. / Tystnaden stum och allen / Synes på grifterna gå, / Visa de multnade ben.

Bröder! än andas mitt bröst. / Sverige är lyckligt och sällt, / Kring det förflutna är höst, / Kring detta nu har sig ställt / Frihet och kraft till vår tröst. / Derföre på detta fält / Höjom för hjelten vår röst.

Lefve vår älskade kung! / Lefve vår OSKAR, vårt hopp! / Broder, tag glaset och sjung, / Sjungen nu alla i tropp! / Lefve CARL JOHAN, vår kung! / Lefve prins OSKAR, vårt hopp! Lefve, ja lefve vår kung!²²

Vid sidan av sådana temporala eller spatiala konstanter i texten kan man också tala om en bildspråklig enhetlighet. De tre första kapitlen i det första häftet är alla strukturerade runt var sitt himlafenomen, det vill säga runt månen, solen och stjärnorna. Just solsymboliken som förekommer i det andra kapitlets hyllningstal är värd att dröja vid när det gäller bilden i *Mollbergs epistlar* av kungamaktens legitimitet.²³ Det intressanta med hela detta symbolkomplex är att det dels innehåller mycket traditionella och närmast emblematiske bilder, dels sådana som känns både oväntade och nya. Redan i det första kapitlet aktualiseras till exempel den gamla förtrogna bilden av naturen som en *Liber Naturae* – en bok alltså i vilken solen sägs vara ett „kursivt ord, som ingen kan öfverhoppa, emedan den bränner i ögon och hjerta, och betyder: *Jehova; Gud.*“ (S.A. III:94) Också nästa bild av solen implicerar något gudomligt:

Dagen är skön, som en jubelfest. Magnetnålen visar rakt på Juni-solen med den ena och på arracks-buteljen med den andra ändan; ofvanpå nålen står guden Cupido, rustad med båge och pil; svänger än nålen omkring, står guden fast och bastant, – och i fluidum hvässt och ilande far pilen, brännande som Juni solens stråle, genom våra bröst. (S.A. III:105)

Här är naturligtvis inte arracksbuteljen det väsentliga, men säkert det faktum att kompassen inom emblematisken används såväl som symbol för de älskandes möjlighet att finna vägen till varandra som för Kristus i betydelsen vägledare.²⁴ Detta märkliga förhållande förklarar nog också varför den i talet förekommande kompassen inte pekar på den magnetiska nordpolen. Solen som symbol har visserligen fortfarande religiösa konnotationer här, men till dem har sällat sig aspekter som tycks ha mer med alkoholförtäring och förälskelse att göra. Riktigt märklig är emellertid den bild av solen som „en stor, ofantligt stor, skummande punschbål, hvarur

²² Här citerat efter Carl Fredrik Dahlgren: *Samlade arbeten. Utgifne efter författarens död*. Red. av A.I. Arwidsson, P.O. Bäckström och J.M. Törner. Band III: *Dikter i blandad vers och prosa*. Stockholm: 1847, s. 91-184; här s. 111f. I fortsättningen ges sidhänvisning direkt i text under förkortningen S.A.

²³ Se Asklund: *Humor i romantisk text*, s. 64-81 för en längre diskussion om detta symbolspråk.

²⁴ Henkel, Arthur och Albrecht Schöne (red.): *Emblemata. Handbuch zur Sinnbildkunst des XVI. und XVII. Jahrhunderts*. Stuttgart: 1967, s. 1471ff.

englarne dricka“ (S.A. III:105) som följer strax därefter eller den om solen såsom en punschbål för planeterna ett stycke längre fram:

Hvarföre svänga sig alla våra planeter ikring solen för att derifrån hemta lif, styrka och värma, om ej hennes safter vore lockande. Hvarför är Venus så nära placerad intill henne, om ej derföre, emedan kärleken helst hvilar sig under drufvornas skygd. (S.A. III:106)

De korta exemplen ovan på bildspråket i *Mollbergs epistlar* tyder på att Dahlgrens prästkolleger säkert ansåg sig ha fog för sin kritik av hans diktning. Men samtidigt bör man hålla i minnet att det ju inte är Dahlgren själv som för ordet i texten, utan en entusiastisk och berusad talare som framför ett hyllningstal med anslutande skålvers i kretsen av sina vänner.²⁵ I det sammanhanget leker denne också helt självsvåldigt med en rad symboliska betydelser av sol – sol som Gud, som liv, som värme, som kärlek och faktiskt också sol i betydelsen konung. Inom emblematiken var ju denna innebörd etablerad sedan länge, och när talaren deklarerar att kring det förflutna – det vill säga den gustavianska epoken – „är höst“ för att i stället utbringa en skål för den nya kungen är det just de betydelserna som aktualiseras. Karl Johan ges alltså förtroendet att kunna fungera som en centralt placerad livgivare och värmespridare i det kulturella och religiösa livet i Sverige.²⁶

Som ett sista exempel på en i texten förekommande konstant tjänar de många kulturella praktiker och ritualiserade uppföranden som skildras där. Det första kapitlets kommentar till månskenet har redan berörts, en kommentar som ges i enlighet med föreställningen om en *Liber Naturae* av ett textjag inför några inskrivna åhörare ute på Haga. Men det gäller också det andra kapitlets utflykt ut till Drottningholm och det hyllningstal som förekommer där på temat sol, liv och värme inför ett festande sällskap. Också andra kulturella praktiker skildras i *Mollbergs epistlar* – till exempel musicerandet vid fortepiano, punschdrickandet i glada vänners lag eller dansen kring midsommarstången. Det gemensamma för alla dessa praktiker är den möjlighet de erbjuder till samvaro och samverkan mellan olika personer i texten, vilka i slutänden förenas i kyssar, skålar eller böner – och patriotiska leverop.²⁷

Till allt detta kan man också foga det strängt ritualiserade triumftåg som skildras i det andra häftet av *Mollbergs epistlar*. I anslutning till flera allegoriska motiv från den klassiska bröllopsdiktningen skildras där hur solguden ger morgonrodnaden Aurora i uppdrag att bereda väg för vårens ankomst till Stockholm. Därmed förbereds också det bröllop som våren ska ingå med Solgudens dotter, månaden Maj. Tillsammans med dem men också med en mängd sagoväsen ur folktron förbereder sedan Stockholms krögare, skomakare och gardister vårens triumfatoriska intåg ute på Djur-

²⁵ Dahlgrens personliga sikter tycks ha legat rätt nära dem som hyllningstalaren framför. Se Fredlund: *Carl Fredrik Dahlgren*, s. 176.

²⁶ Se Henkel och Schöne (red.): *Emblemata*, s. 14, för en bild av denna funktion hos monarken.

²⁷ Möjligen indikerar det performativa draget i texten närheten till Bellmans patriotiska diktning, nämligen den tendens „hos Bellman att låta sina divertissement avslutas med en symbolisk handling, genom vilken personerna på scenen visar sitt rojalistiska engagemang.“ Skuncke: *Körbär och krigspropaganda*, s. 305.

gården tillsammans med guden Bacchus. Naturligtvis kan man fråga sig i vad mån detta i *Mollbergs epistlar* skildrade uppförande kan sägas behandla frågan om kungamaktens legitimitet, men faktum är att detta allegoriska triumftåg gestaltar, iscensätter och utför det som redan tematiserades i en tidigare passage i det första häftet – men där som en under retoriska former uttryckt dröm eller förhoppning om ett framtida Sverige. När det sedan också beskrivs i texten hur kung Karl XIV Johan och kronprins Oscar rider ut på Djurgården för att delta i Stockholmarnas majfirande upphävs slutligen alla ståndsmässiga skillnader i rojalistiskt jubel, och den värme som monarkerna utstrålar sprids vidare bland människorna:

Glädjen sig målar så klar i alla ögon och miner, / Liksom vid stormens slut, när solen vågen beskiner. / Se vår konung det är, vår prins, som nådigt oss hugna: / Tungaste hjertequal vid deras åsyn sig lugna. / Gubben finner sig ung, när han sin konung får skåda, / Knekten eldas till mod och skyr ej död eller våda. / Sjelfva Harpax så mild nu öppnar litet på pungen, / Skänker tiggarn en slant, när han ser den nådiga kungen. (S.A. III:175)

Det är intressant att betrakta *Mollbergs epistlar* som en text delaktig i samtidens politiska kultur och i det sammanhanget också lyfta fram de olika kommunikations-situationer som skildras i texten. Det är då möjligt att uppfatta dem som exempel på den typ av medier som en gång faktiskt förekom i de samtida framställningarna av monarken. Man skulle alltså kunna ställa Dahlgrens text i relation till den ‚multi-mediashow‘ som har påtalats angående Karl XIV Johans strävan att legitimisera sin ställning.²⁸ De sånger, uppföranden, textkommentarer, tablåer, intåg och tal som utgör huvuddelen av Dahlgrens text speglar och kommenterar på flera sätt hela den dynastiska iscensättning av ätten Bernadotte som följde efter valet av Jean Baptiste till svensk tronföljare. Därmed förstärks inte bara denna iscensättning; samtidigt tillförs också något annat och något nytt.²⁹

3. Den ogäldliga monarken

De skildringar som förekommer i Dahlgrens text av en rad olika kommunikations-situationer kan alla sättas i samband med den remediering som var typisk för tidens politiska kultur. Begreppet avser den rörelse där ett stoff kan övergå från ett visst medium till ett annat, eller där ett medium återanvänds på så sätt att det görs till stoff

²⁸ Ekedahl: *En dynasti blir till*, s. 16.

²⁹ På ett liknande sätt kan man uppfatta den mängd klichéer som ofta förekommer i ett nytt och komiskt sammanhang i *Mollbergs epistlar*. Det faktum att argument, symboler och bilder ur den politiska kommunikationens allmänna repertoar används på detta sätt i texten kan säkert tolkas som en form av diskurskritik från Dahlgrens sida, men frågan är om inte denna återanvändning främst ska ses som ett uttryck för ett gemensamt meningsskapande utifrån en delad symbolisk referensram – ett användande som inte alltid skedde på makthavarnas villkor utan också gav utrymme för andra och alternativa tolkningar. Se Nils Ekedahl: „Kungens skaldar och folkets“. I: *En dynasti blir till. Medier, myter och makt kring Karl XIV Johan och familjen Bernadotte*. Red. av Nils Ekedahl. Stockholm: 2010, s. 189-233; här s. 221-222.

i ett annat medium – en rörelse som enligt forskarna i hög grad utmärkte iscensättningen av Bernadottedynastin.³⁰ Det är därför inte förvånande att ett allegoriskt triumftåg av just det slag som skildras i det andra häftet av *Mollbergs epistlar* en gång faktiskt uppfördes i Stockholm. I samband med kröningsfestligheterna år 1818 skrev Johan David Valerius texten till *Balder* – ett framförande som kallades ett divertissement av sång och dans och som i allegorisk form skildrar hur Karl XIV Johan fogas in i den långa raden av svenska kungar med hjälp av älvor, nornor och asagudar.³¹ Därefter skildras hur den svenska allmogen roar sig med sång och dans och hur Karl XIV Johan och Oscar hyllas av bönder, sjömän och bergsmän.³² Delar av det andra häftet av *Mollbergs epistlar* förefaller vara direkt kalkerade på Valerius divertissement, utan att det skulle handla om något plagiat här. Det divertissement som framfördes på kungliga teatern inför hovet bör snarare betraktas som ett medium, vilket hos Dahlgren två år senare blir till stoff i ett nytt medium, det vill säga *Mollbergs epistlar*. Samtidigt med denna remediering äger också ett skifte i offentlighet rum, då Dahlgrens text riktar sig till en utpräglat borgerlig publik.³³

Det här är inte det enda exemplet på en remediering i *Mollbergs epistlar*. Man har länge antagit att delar av texten, kanske framför allt de ställen i det första och andra kapitlet som liknar dryckestal, en gång skrevs för ett faktiskt uppförande.³⁴ Vad som en gång var ett medium i den lilla offentlighet som Dahlgrens närmaste vänner den gången utgjorde har alltså blivit stoff i det medium som *Mollbergs epistlar* i stort utgör. Överhuvudtaget är det panegyriskt tilltalet mycket levande i Karl Johantidens politiska kultur, och skålversen som genre upplevde en verklig boom under denna tid.³⁵ Men, som historikerna framhäver, var det inte längre fråga om ett tilltal med ensam rätt till uppmärksamhet, utan det handlade numera snarare om en röst bland många. I tidningarna, klubbarna och föreningarna fördes samtal där individer och olika grupper gjorde sig till talesmän för olika samhällsuppfattningar, vilket panegyrikern alltså måste ta hänsyn till. Det är därför frestande att se Dahlgrens remediering av Valerius divertissement som en form av genmäle, som ett annat och

³⁰ Ekedahl: *En dynasti blir till*, s. 16-17.

³¹ Skuncke beskriver genren som „ett kortare stycke, med inslag av sång och gärna dans, som spelas vid ett bestämt tillfälle – namnsdag, födelsedag, seger, fredsslut.“ Skuncke: *Körsbär och krigspropaganda*, s. 290.

³² Divertissementet behandlas av Karin Hallgren i „Kungafamiljen i Stockholms musikliv“. I: Nils Ekedahl (red.): *En dynasti blir till*, s. 159-187; här s. 182.

³³ Det är värt att notera att både Valerius och Dahlgren använder myten om Balder i ett konfirmerande syfte, på så sätt att den nya kungamakten därmed skildras som början på en ny period av fred och blomstring. Hos Dahlgren tillkommer dessutom religiösa konnotationer, när Balder smälter samman med bilden av Dionysos och Kristus, se Asklund: *Humor i romantisk text*, s. 81-91. För en genomgång av hur grekisk mytologi, föreställningar från asatron och kristendom kommer till användning i den romantiska mytdiskussionen, se Jakob Staberg: „C.J.L. Almqvist och 1810-talets religiösa renässans“. I: *Tidskrift för litteraturvetenskap* 3-4 (1997), s. 120-139.

³⁴ Se Stenström: *Bellman levde på 1800-talet*, s. 359-360.

³⁵ Ekedahl: *Kungens skaldar och folkets*, s. 232.

något avvikande bidrag till tidens diskurs om kungamaktens legitimitet.³⁶ Förhållandet blir så mycket tydligare om man sedan också jämför med de försök i den panegyriska genren som Valerius gjorde tio år tidigare. Han tillhörde nämligen den skara diktare som fick tillfälle att skriva hyllningsdikter åt både Gustav IV Adolf och Karl XIV Johan. I det här sammanhanget är det särskilt intressant att lyfta fram hans text till det musikstycke som uppfördes i samband med att Sergels staty över Gustav III slutligen restes i Stockholm den 24 januari 1808. I texten uttrycks genom en serie körpartier, recitativ och arior sorgen över Gustav III:s död, tacksamheten över hans gärning och slutligen också glädjen över hans efterlämnade son, den nye konungen. Även där förekommer en utarbetad solsymbolik:

Den sällhet GUSTAF spridt, likt Himlens ljus, från thronen, / Ogäldlig blef, som Himlens lån; / Men ibland allt, som GUSTAF skänkt nationen, / Var intet högre än Hans SON. / Född att med samma rätt på samma hjertan råda, / I vådans tid vår Skydds-Gud, vårt försvar, / Han gömdes för vår syn, som Stoden af HANS Far; / Gläds, Stockholm! på en gång du återsåg Dem båda.³⁷

Strofen räcker för en kort jämförelse mellan de olika bilderna av monarken i Valerius respektive Dahlgrens text. Kungamaktens legitimitet grundas hos den förre på en absolutistisk föreställning i så måtto att kungen antas äga en medfödd och av Gud given rätt att styra över sitt folk. Det ljus och den kärlek han sprider framställs som jämförbart med Guds och tycks sublimt nog inte vara i behov av något slags gensvar från det älskade folket. Makten att råda över människornas hjärtan är absolut. Det är naturligtvis smickrande för Gustav IV Adolf, men samtidigt undviker Valerius smidigt det faktum att Gustav III mot slutet av sitt liv inte var helt okontroversiell som monark. Denna statiska uppfattning av kungamakten återkommer också i den närmast fetischistiska bilden av monarken som en skyddsgud under krigstider. Bilden hos Dahlgren tio år senare är en annan när han genomgående framställer kungamaktens legitimitet funktionellt, till exempel genom att framhäva monarkens betydelse som ledare, organisatör och kommunikatör. De båda texterna ligger visserligen bara tio år från varandra i tiden, men ändå kan de tas som tecken på den avgörande betydelseutveckling som förtroendediskursen genomgick under 1800-talet. Där förtroende tidigare hade uppfattats i rent teologiska termer blev det nu alltmer ett centralt begrepp inom så olika samhällsområden som politik, ekonomi och religion. Denna utveckling kan förtydligas något om man översätter de båda diktarnas bilder av kungamakten till ett språk hämtat från samtidens monetära diskurs – vad betyder till exempel Valerius uttryck i strofen ovan att den sällhet som Gustav III spred blev „ogäldlig“? I ekonomiska termer kan man hävda att Valerius framställer de båda monarkernas värde som något definitivt, som vore de två mynt vilkas värde är oberoende av det system som de cirkulerar i. Det guld som mynten innehåller

³⁶ För exempel på hur författaren till en hyllningsdikt kunde gå i polemik mot tidigare panegyriska dikter, se Ekedahl: *Kungens skalder och folkets*, s. 207.

³⁷ [Johan David Valerius]: *Ord till musiken, uppförd i Deras Kongl. Majestäters höga närvaro På Stora Beurs-Salen den 24 Januari 1808*. Stockholm: 1808, [opaginerat; här s. 3].

garanterar dem med andra ord ett reellt värde oberoende av konjunkturernas växlingar. I enlighet med den argumentationen måste de båda kungarna betraktas som gåvor till den svenska nationen – och även om den gåva som Valerius kallar Gustav III:s „sällhet“ inte återgäldades, kvarstår den andra gåvan: Gustav IV Adolf. Oavsett om mottagaren accepterar gåvan eller inte, kan han inte bestrida dess värde, följer logiken. Om man utgår från Dahlgrens text däremot kan man säga att kungamaktens värde där är något relativt och att den liknas vid ett pappersmynt, eller snarare ett kreditpapper. Personligen inte mer värd än någon annan människa, kan Karl XIV Johan som kung komma i åtnjutande av den kredit som är en följd av allmänhetens förtroende. Beroende på hur väl denne monark fungerar inom ramarna för ett visst system kan han alltså stegra sitt värde, samtidigt som systemet därmed också stärks i förhållande till sin omvärld. Likheten med den långvariga diskussionen om den svenska statsskulden och vikten av ett starkt förtroende i omvärlden för den svenska ekonomin är tydlig i sammanhanget. Här möts alltså två av de diskurser, den ena politisk och den andra monetär, som präglade den svenska samtiden.³⁸

De samband som på detta sätt antyds i *Mollbergs epistlar* pekar framåt mot det som brukar kallas den romantiska epokens värdediskurs. Om Valerius texter huvudsakligen tycks konfirmera en hävdvunnen, gustaviansk uppfattning om kungamakten rör det sig i Dahlgrens fall snarare om en förhandling om kungamaktens legitimitet i en ny kontext. Man kan alltså betrakta Dahlgrens text som ett skönlitterärt bidrag till den samtida diskurs gällande de politiska institutionernas legitimitetskris – ett statens och samhällets förfrämligande från varandra – som enligt Jakob Staberg utgjorde ett återkommande tema i de romantiska texterna vid denna tid i Sverige.³⁹ Men till skillnad från kretsen runt Carl Jonas Love Almqvist och den verksamhet som man ägnade sig åt där, en verksamhet som enligt Staberg tenderade till revolt mot eller flykt undan ett samhälle som man uppfattade som präglad av en rå materialism och styrt av en regering som inte „ägde förmåga att legitimera sin politik i ett oomstritt värde“, ger Dahlgren en annan bild.⁴⁰ Vad som lyfts fram i hans text är ju de förenande banden mellan

³⁸ Dahlgrens gode vän Johan Christoffer Askelöf medverkade i *Läsning till utbredande af medborgerliga kunskaper*, en tidskrift för nationalekonomiska frågor som utgavs från och med år 1816. I det sammanhanget utreder han i en artikel vilka tre slags värderepresentationer som kan cirkulera i en stat – det präglade myntet, pappersmyntet och kreditpapperet – och visar på fördelarna med den sistnämnda formen för den moderna staten med motiveringen att „det numera öfverallt är opinionen som ytterst bestämmer alla värden“ i de europeiska länderna. [Johan Christoffer] Askelöf: „Om Pappersmynt och Credit-papper“. I: *Läsning Till Utbredande Af Medborgerliga Kunskaper*. [Red. av F.B. von Schwerin, J.C. Askelöf och C. Livijn]. Tredje häftet. Stockholm: 1817, s. 3. För en översikt över denna samtida diskussion, se Klaus Müller-Wille: *Schrift, Schreiben und Wissen. Zu einer Theorie des Archivs in den Texten von C.J.L. Almqvist*. Tübingen och Basel: 2005 (= Beiträge zur nordischen Philologie; 39), s. 446, fotnot 244.

³⁹ Staberg: C.J.L. Almqvist och 1810-talets religiösa renässans, s. 122.

⁴⁰ Staberg: C.J.L. Almqvist och 1810-talets religiösa renässans, s. 123. För hur det tidiga 1800-talets legitimitetskris behandlades av en författare som Clas Livijn, se Otto Fischer: „Clas

staten, samhället och den enskilde – och dessa band beskrivs i sociala, religiösa och faktisk också monetära termer.

Denna positiva bild hos Dahlgren av ett förenande flöde i samhällskroppen, en likviditet som inte bara är ekonomisk, är värd att framhäva med tanke på de undersökningar av romantikens värdediskurs som har gjorts under de senaste åren.⁴¹ Det tycks nämligen som om *Mollbergs epistlar* inte bara framställer statsmaktens legitimitet på ett annat sätt än den tidige Almqvist och kretsen runt honom, utan också ger en annorlunda bild av penningen och dess makt. Det intressanta med Dahlgrens text som diskursbidrag betraktad är alltså att den *inte* tycks problematisera någon form av romantisk konflikt mellan ekonomins värdesystem å ena sidan och diktens autonoma värdesystem å den andra. Den trop som Anders Mortensen i detta sammanhang har funnit så produktiv i Almqvists författarskap, det nämligen som han kallar de ömsesidigt uteslutande värdenas trop, existerar inte i Dahlgrens text.⁴² Det levande flöde av kärlek, vänskap och tro som Dahlgren så ofta tematiserar i sin text skiljer honom alltså från många andra diktare i sin samtid, när han samtidigt kopplar samman denna likviditet med statsmaktens legitimitet.

4. Tronen, altaret och penningen

Ända sedan Barbara Herrnstein Smith myntade begreppet „the double discourse of value“ för de konkurrerande humanistiska och ekonomiska värdenas diskurs har det i anglosaxisk forskning varit vanligt att beskriva förhållandet mellan konsten och penningen som ett dolt, stundom antagonistiskt men lika ofta symbiotiskt fenomen i 1800-talets litteratur. Men med *Mollbergs epistlar* föreligger alltså en text, där denna symbios mellan estetik och ekonomi inte döljs utan snarare lyfts upp i en större nationell diskurs. Som Klaus Müller-Wille har visat är nationalekonomen och filosofen Adam Müller värd att lyfta fram i det här sammanhanget.⁴³ Det gör det också

Livijn. Tecken och offentlighet – en förstudie“. I: *Tidskrift för litteraturvetenskap* 2 (1997), s. 3-17.

⁴¹ Se Klaus Müller-Wille: „En af världens största gåtor.“ Zur Reflexion von monetärer und literarischer Repräsentation bei C.J.L. Almqvist“. I: *Ästhetik der Skandinavischen Moderne. Bernhard Glienke zum Gedenken*. Red. av Annegret Heitmann och Karin Hoff. Frankfurt a. M.: 1998 (= Beiträge zur Skandinavistik; 14), s. 35-61. Se även Anders Mortensen: „Att göra penningens genius till sin slaf“. Om Carl Jonas Love Almqvists romantiska ekonomikritik“. I: *Årsbok 2004*. Red. av Vetenskaps societeten i Lund. Lund 2004, s. 48-76 och densamme: „Diktens värde versus penningens. Om en ekonomikritisk strömning i romantisk och modernistisk diktning“. I: *Litteraturens värde – der Wert der Literatur*. Red. av Antje Wischmann, Eva Haettner Aurelius och Annegret Heitmann. Stockholm: 2006 (= Konferenser / Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien; 62), s. 54-70.

⁴² Mortensen: *Diktens värde versus penningens*, s. 58.

⁴³ Hos Müller-Wille gäller intresset främst Almqvists text *Hvad är penningen?* från 1839. I denna teoretiska essä betonar Almqvist emellertid inte som Dahlgren det nationella och stabilt förenande i ekonomin, utan det obestämbara och demoniska hos penningen: „Geld wird nämlich weniger in seiner Funktion als ein Werte repräsentierendes Instrument des

möjligt att betrakta Dahlgrens text mot bakgrund av den långvariga debatt om den svenska statsskulden och de fallande växelkurserna som fördes under 1800-talets första decennier.⁴⁴

Adam Müllers skrifter behandlade såväl statsvetenskapliga, ekonomiska som estetiska frågor. Hans intresse gällde emellertid främst frågor som rörde statens enhet och maktens legitimitet, problemområden som var högaktuella i det Preussen som drabbats så hårt under Napoleonkrigen. För eftervärlden har han länge framstått som en konservativ, Edmund Burke-influerad nationalist med rätt märkliga idéer, men hans betydelse för den romantiska epokens tankevärld var stort. Eftersom han numera är ganska okänd i Sverige, kan en kortare presentation vara på sin plats.

Müllers hela världsuppfattning kan ledas tillbaka till den tidiga skriften *Die Lehre vom Gegensatz* från 1804, där han med utgångspunkt i ett filosofiskt system av tids-typiskt slag försöker betrakta de många motsättningar som utmärker tillvaron såsom delar av en högre enhet. Denna skrift tycks inte nämnvärt ha påverkat filosofins historia, men själva tankefiguren skulle behålla sin aktualitet för Müller i hans senare utläggningar om staters stabilitet, näringslivets dynamik och samhällets uppbyggnad.⁴⁵

Müller uppfattar föga överraskande staten som en organisk enhet av olika, sinsemellan konkurrerande delar, men han definierar de olika delarna av samhälls-organismen funktionellt – ingen grupp eller kraft i samhället har ett värde i sig, utan varje del tänks stå i en konfliktfylld relation till de andra delarna. En kraft möts alltid av motkrafter, och resultatet av denna konfliktfyllda samtidighet är en högre sam-existens som bara kan garanteras av den samhälleliga organismen som helhet. Müller framförde dessa och liknande tankar i de båda skrifterna *Von der Idee des Staates und ihren Verhältnissen zu den poulären Staatstheorien* och *Elemente der Staatskunst*, båda från 1809. Sådana resonemang kan idag tyckas rätt triviala, men de är ändå ett bärande led i den argumentation för en konstitutionell monarki av brittiskt märke som Müller presenterar – en argumentation där såväl 1600-talets absolutism som den franska revolutionens folkvälde tjänar som exempel på andra och avskräckande statsformer. På ett liknande syntetiserande sätt uppfattar Müller också den enskilda människan som en samtidigt social och ekonomisk varelse. I hans kanske mest berömda skrift, *Versuche einer neuen Theorie des Geldes* från 1816, beskrivs hon som

Handelns denn als referenzloses Medium eines effektiven Kommunikationsnetzes angesehen, das die eben an die Vorstellung von Repräsentation gebundenen nationalen Gesellschafts- und Herrschaftsstrukturen unterwandert.“ Müller-Wille: *Schrift, Schreiben und Wissen*, s. 437f.

⁴⁴ I detta sammanhang var Karl XIV Johan en verksam om än inte framgångsrik aktör – bland annat försökte han lösa problemet med de fallande växelkurserna under 1810-talet med hjälp av en tämligen prohibitiv finanspolitik. I denna kamp respekterade han inte alltid gränsen mellan rikets ekonomi och de privata finanserna, något som har beskrivits som „en tydlig lust att gentemot statsverket driva en rätt skarp affärspraxis till förmån för den egna kassan.“ Höjer: *Karl XIV Johan. Kronprinstiden*, s. 421.

⁴⁵ För en översikt över Müllers estetiska teorier i allmänhet och hans ironikoncept i synnerhet, se Rudolf Franz Künzli: *Adam Müller. Ästhetik und Kritik. Ein Versuch zum Problem der Wende der Romantik*. Winterthur: 1972.

en individ som idealistiskt strävar efter en meningsfull relation till tingen och medmänniskorna för att på det sättet kunna uppgå i en större helhet:

Der Mensch begehrt Dinge, um seine Unvollkommenheit zu ergänzen, um der Vergänglichkeit abzuhelfen, die er an sich spürt: der roheste Hunger und Durst und die ausgebildetste Begierde nach dem raffiniertesten Lebensgenuß sind nur Offenbarungen jenes Triebes. Er begehrt Personen von entgegengesetztem Geschlecht, um die Einseitigkeit seines Geschlechts zu ergänzen, um die Vorstellung eines vollständigen und dauerhaften Menschen, die er in seiner Seele trägt, zu verwirklichen.⁴⁶

När Müller här beskriver människans drift att söka införliva ting och människor i sin existens är det alltså ingen materialistisk önskan att äga och ta i besittning han avser, utan betoningen ligger på begäret att uppgå i ett större sammanhang. I grund och botten är detta en religiös föreställning – inte någon reduktionens mystik men produktionens – som också gör att han kan gå i skarp polemik mot sin tids största ekonomer. Av samma anledning som Müller förkastar 1600-talets absolutism som statsform och den statligt dirigerade merkantilism som utmärkte den tidens ekonomiska politik, riktar han nämligen också kritik mot liberalismen och Adam Smiths ekonomiska teorier.⁴⁷ Om den förra statsformen i allt för hög grad betonar enheten på bekostnad av delarna, anser han att den senare i alltför hög grad främjar enskilda grupperingar och samhällskrafter till men för staten som en större organisk enhet. Müller företräder en tidigt socialkonservativ ståndpunkt när han på detta sätt ifrågasätter Smiths teori om en fri och självregulerande marknad där staten endast garanterar de stora spelreglerna och där den inre jämvikten garanteras systemimmanent, som av en osynlig hand. Ett sådant system tenderar att gynna enskilda grupper på bekostnad av andra, menar Müller, som också ställde sig kritisk till delar av den liberala reformprocess som inleddes i Preussen under trycket av napoleonkrigens ekonomiska och militära bördor.

I direkt polemik mot Smiths ekonomiska teorier hävdar Müller att rikedom aldrig kan definieras absolut, utan är ett i hög grad relativt fenomen. Rikedom i betydelsen förmögenhet existerar bara i den enskildes relation till sina medmänniskor, och förmögenhet i betydelsen potential kan bara ha en fungerande stat som garant.⁴⁸

⁴⁶ Här citerat efter „Versuche einer neuen Theorie des Geldes mit besonderer Rücksicht auf Großbritannien“. I: Adam Müller: *Vom Geiste der Gemeinschaft. Elemente der Staatskunst. Theorie des Geldes*. Leipzig: 1931, s. 243. Att all ekonomi bygger på människans relationer till tingen och sina medmänniskor formar också Müllers uppfattning om vad kapital är: „Die Hauptbestimmung des Kapitals ist die, daß es die Beziehungen der Menschen untereinander und zur Natur vervielfältigen und verinnigen soll.“ Citerat efter Müller: *Die Elemente der Staatskunst*, s. 203.

⁴⁷ En god överblick över Müllers ekonomiska och statsvetenskapliga teorier ges i Alois Hartmann: *Sinn und Wert des Geldes in der Philosophie von Georg Simmel und Adam (von) Müller*. Berlin: 2002.

⁴⁸ „Es ist demnach der Glaube an die bürgerliche Gesellschaft, der alle einzelnen ökonomischen Operationen, wie entlegen in Zeit und Ort sie auch vorgenommen werden, untereinander ausgleicht. Eben deshalb setzt in der wahren Ordnung der Dinge aller Kredit der einzelnen den Kredit der Gesamtheit oder des Gemeinwesens voraus. Läßt dieser nach, so können die einzelnen ihren Kredit nicht aufrecht erhalten; denn alles, was die einzelnen besitzen, hat ja

Smith har förväxlat privategendomens betydelse för det allmännas bästa med vikten av att ha en stark stat som förmår stimulera samtliga medborgares produktion och konsumtion, menar Müller, som också anser att sparande för att lägga på hög enbart är något direkt skadligt för samhällsekonomin. Ett sådant sparande ökar visserligen den enskildes förmögenhet, men inskränker statens förmåga. Långt viktigare än den enskildes kapitalanhopning är för Müller medborgarnas tilltro till staten – ett förtroende han väljer att kalla nationalkredit och som kan beskrivas som själva tron på det medborgerliga samhället som en levande och växande organism, präglad av säkerhet och tillit i en samverkande enhet med äktenskapet och familjen som innersta kärna. Denna form av nationalkredit är mer av politisk och religiös natur än ekonomisk, kan det tyckas, men så argumenterar också Müller medvetet mot den nyare tidens 'romerska' ekonomiska teorier:

Das erhabene Produkt aber, welches aus der innigen Berührung zwischen dem einzelnen und dem Ganzen, zwischen dem Bürger und der Nation hervorgeht, ist ewig, ist lebendig: dieser Geist inniger Wechselwirkung zwischen den Individuen und der Nation verdient allein den in allen ökonomischen Schriften gemäßbrauchten Namen *Nationalkredit*, weil er ein christlicher ist, dem römischen gegenüber, welchen die Schulen lehren.⁴⁹

Mot bilden av den franska revolutionens individualistiska anarki (och den därpå åtföljande hyperinflationen) men också mot de socialt förödande (om än ekonomiskt framgångsrika) brittiska manufakturerna framhäver Müller värdet av stabilitet och tillväxt av såväl materiell som ideell natur. Ja, även värdet av en religiös förtröstan, då den yttersta garanten för enheten i Müllers filosofiska system bara är Gud. Något tillspetsat kan begreppet nationalkredit hos Müller alltså sägas vara summan av sådana fenomen som socialt förtroende, ekonomisk tillförsikt, äktenskaplig tilltro och religiös tro. Müllers ekonomiska teorier bärs av ett kristet etos, och i sin argumentation för den enhetlighet i produktivitet som bara staten, samhällsståndet och familjen kan erbjuda den enskilde individen föregriper han på flera sätt 1800-talets kristna reformkonservatism.⁵⁰ Och kanske mer än så – hans tankar om att de enskilda staterna inte får resa hinder gentemot varandra utan bör sluta sig samman till en gemensam världsekonomi låter märkligt profetiska.⁵¹

nur Wert durch den bestimmten ökonomischen Zusammenhang mit allem übrigen Besitz, d.h. durch den Glauben, daß der Besitz Gegenstand des allgemeinen Begehrens sein und bleiben [...] werde.“ Müller: *Die Elemente der Staatskunst*, s. 232-233.

⁴⁹ Müller, *Die Elemente der Staatskunst*, s. 195. För en översikt över sambandet mellan Müllers stats- och penningfilosofi, se Eric Achermann: *Worte und Werte. Geld und Sprache bei Gottfried Wilhelm Leibniz, Johann Georg Hamann und Adam Müller*. Tübingen: 1997, s. 257-315.

⁵⁰ Hartmann: *Sinn und Wert des Geldes*, s. 291f.

⁵¹ Müller: *Versuche einer neuen Theorie des Geldes*, s. 259. Att delar av Müllers tankegods låter sig användas i andra, mindre fredliga sammanhang framgår till exempel av att intresset för hans teorier växte under 1930-talet i Tyskland. En negativ hållning intar här Fritz Breithaupt som driver tesen att ett „jagtvång“ har banat väg för penningens dominans i allt fler moderna diskurser, på så sätt att sådana fenomen som den enskildes jag eller individualitet låter sig demonstreras, göras plausibla och legitimiseras i termer av egendom, pengar och olika former

Som villkor för statens enhet och maktens legitimitet ser Müller alltså något som ligger utanför statsmakten själv, sådana sammanbindande länkar som religiös tro, samhälleligt förtroende och familjär kärlek. Detta förhållande understryks också i hans ekonomiska teori, när han skiljer mellan penningens metallvärde och det som egentligen garanterar penningens värde, nämligen nationalkrediten, och därför förespråkar ett införande av papperspengar.⁵² Det är också i detta sammanhang som han gör den berömda distinktionen mellan penningen i form av samlat privatkapital, det vill säga *allod*, och penningen som en del av ett monetärt kretslopp i den stora samhällskroppen, det vill säga *feod*. I den första bemärkelsen är penningen naturligtvis att betrakta som något negativt för staten och jämvikten, då den ju på intet sätt bidrar till det allmännas bästa, medan penningen som *feod* däremot cirkulerar fritt och på sätt underlättar villkoren för produktiviteten.⁵³ Här bör man hålla i minnet att Müller inte har något emot det privata ägandet i sig, utan snarare angriper den enskildes överdrivna strävan att ackumulera kapital. Orsaken är lätt att inse, då penningen såsom *feod* utgör en sammanbindande länk av samma typ som tro, kärlek och förtroende – pulserande länkar vars yttersta garant alltså är Gud. För nutidens betraktare, som har vant sig vid att uppfatta triaden tronen, altaret och penningpåsen som själva symbolen för en konservativ, för att inte säga reaktionär hållning, kan detta väcka viss förvåning. Men den stabilitet som är så viktig i Müllers organiska statsfilosofi grundar sig på kommunikationen mellan de olika delarna, och betraktad funktionellt är penningen bara ett av flera flöden i det kretslopp som staten utgör:

Die individualistischen Staats- und Wirtschaftstheorien, die auf der Idee der Befreiung des einzelnen aufbauen, wollen nur das Allod gelten lassen: die römisch-rechtliche Eigentumsauffassung siegt über den Feudalbegriff des Eigentums. Und dennoch gibt es auch heute noch eine Form des Feod oder Gemeineigentums, nämlich *das Geld*, eine Form, die die ganze Kraft und Tiefe dieser Art von Eigentum offenbart. Das Geld, wo es erscheint, und wie es erscheint, ob als Wort oder als Metall, ist nur Geld, inwiefern es kein Privateigentum, sondern inwiefern es wie der Staat selbst, Gemeindegut möglichst vieler, ja aller ist. Denn noch einmal: nur im Moment des Umsatzes oder der

av ekonomi. Mot den bakgrunden framstår Müllers utläggningar som en flykt från en grundläggande och ny uppfattning om individen in i det totalitära, hävdar Breithaupt: „Im Zentrum von Müllers Feldzug gegen die falsche Idee des Privateigentums steht der Kampf gegen ein Phantom: das Ich. Indem Müller eine falsche Wahrnehmung und Beschreibung von Eigentum und Privat-Eigentum anprangert, hofft er anscheinend zugleich, die Praktiken der individuellen Aneignung zu verändern. Müller nimmt hier und anderswo Wendungen des frühen Schlegels auf (Erweiterung, Bereicherung und Überschuss), um an ihnen diese Begriffsverwirrung aufzuzeigen. Statt Profit gebe es nur ein höheres Maß an Kredit, an Vertrauen, das den Einzelnen an seine Gemeinschaft bindet. Das Individuum existiere in der Nationalökonomie nur aufgrund seiner Vertrauenswürdigkeit und somit seiner Fähigkeit, in Medialität aufzugehen. Umgekehrt besteht Müllers proto-nationalsozialistische Mission darin, den Einzelnen dazu zu bekehren, den Reichtum des Volksganzen zu befördern.“ Fritz Breithaupt: *Der Ich-Effekt des Geldes. Zur Geschichte einer Legitimationsfigur*. Frankfurt a. M.: 2008, s. 111.

⁵² Achermann: *Worte und Werte*, s. 257ff.

⁵³ En omfattande diskussion om Müllers penningteori ges i Hartmann: *Sinn und Wert des Geldes*, s. 214-289. Se även Achermann: *Worte und Werte*, s. 265ff.

Zirkulation sind die Substanzen des Geldes wirklich Geld: und in diesem Moment sind sie Feod.⁵⁴

Så långt några grunddrag i Adam Müllers texter i samhällsfilosofi och ekonomisk teori. En kort jämförelse med den bild av samhället och kungamakten som förs fram i Dahlgrens text visar att *Mollbergs epistlar* bjuder på mer än spridda ekon från Bellmans diktning och mer än en lek med Valerius divertissement till Karl XIV Johans kröningsfestligheter. Också Dahlgren ger ju en bild av samhället som en organisk enhet vilande på kontraster – från det första häftets erotiska gemenskap mellan man och kvinna eller den enskildes entusiasm bland församlade vänner vid punschbålen till den manifestation i det andra häftet som det samlade borgerskapet i Stockholm visar upp till vårens ära ute på Djurgården. Under sagospelets yta kan man därmed skönja spår av en samhällsorganism av samma typ som hos Müller. Det är också lockande att betrakta stabiliteten i denna samhällsorganism hos Dahlgren som resultatet av en sådan nationalkredit som Müller beskriver. Det mellanmännsliga förtroende, den politiska respektive ekonomiska tillförsikt och den religiösa tro som utgör komponenterna i denna nationalkredit finns i överflöd i Dahlgrens text. Det intressanta med *Mollbergs epistlar* i det här sammanhanget är emellertid den mycket starka koppling som görs mellan nationalkredit och kungamakt, eller mer tillspetsat: mellan likviditet och legitimitet. Det är också här, mot ljuset av Müllers statsfilosofi, som man kan se vilken uppgift det faktiskt är som tilldelas Karl XIV Johan i texten. Budskapet där kan formuleras som att den nye kungen kommer att vinna legitimitet bland medborgarna, förutsatt att han förmår främja och stärka den samhälleliga likviditeten. Denna tanke ges ju också en pregnant bild i det andra häftet – åsynen av den älskade monarken öppnar allas hjärtan och får den rike men snåle att också öppna sin börs och ge tiggaren en slant. Det är inga lågt ställda krav som ställs i texten på den nyblivne kungen, men kravet att Karl XIV Johan ska vara en god kommunikatör är kanske det högst ställda av dem alla.⁵⁵

⁵⁴ Müller: *Versuche einer neuen Theorie des Geldes*, s. 249.

⁵⁵ Här, om inte förr, blir det tydligt att Dahlgrens text kan betraktas som ett tämligen progressivt inlägg i tidens diskussioner om kungamakten och dess funktion. Det skiljer visserligen Dahlgren från C.J.L. Almqvist och kretsen runt honom, som alltså tycks ha reagerat på tidens legitimitetskris på andra och mer avvisande sätt, men det gör å andra sidan hans text mer intressant att jämföra med samtida icke-litterära bidrag till denna diskurs. Tidigt nådde Adam Müllers idéer Sverige genom tidskriften *Läsning till utbredande af medborgerliga kunskaper* som utkom med ett första häfte 1816. I förordet till det häftet argumenterar utgivarna lika fosterländskt som senare Dahlgren, när de säger sig vilja stärka den „inre kraft“ i nationen som grundar sig på det offentliga samtalet, ökade kunskaper om nationens tillstånd och en allmän enighet. Just av den anledningen att Sverige är ett så litet land i Europa krävs „en allmännare kännedom af stats-ekonomiska brister“, hävdar de och ställer retoriskt den styrka som vilar på öppenhet och ansvarstagande i den mindre nationen mot massans kraft i de större europeiska länderna. Här förekommer alltså samma funktionella argument för det medierande och kommunikativa som senare hos Dahlgren i syfte att stärka medborgarnas förtroende för staten och ekonomin. Se [F.B. von Schwerin, J.C. Askelöf och C. Livijn]: *Läsning Till Utbredande Af Medborgerliga Kunskaper*, s. 2f.

5. Folkets kärlek – min belöning

Om Karl XIV Johan någonsin fick den kärlek och det förtroende han bad om i sitt valspråk som den förste unionskungen får väl anses vara en öppen fråga. Hans försök att framträda som en folkvald och medborgerlig konung har i senare bedömningar kommit att överskuggas av den långa och resultatlösa kamp han senare skulle föra mot liberalismen i Sverige. Den text som har undersökts här – *Mollbergs epistlar* av Carl Fredrik Dahlgren – ger i alla fall en tydlig och tidig bild av hur denna kärlek en gång tänktes kunna komma honom och hans ätt till del. I den mängd panegyriska inslag som texten innehåller framställs kungamaktens legitimitet genomgående som beroende av den likviditet som den skulle kunna tillföra samhället som helhet. Likt andra emotionella flöden såsom kärlek, vänskap och religiös tro framställs i Dahlgrens text också rojalismen och patriotismen som delar av det samhälleliga kretsloppet.

En blick på den tyske statsfilosofen Adam Müllers skrifter visar att denna skönlitterärt gestaltade uppfattning om det stabila och kommunicerande samhället inte är unik i samtiden – hos Müller förekommer till exempel begreppet nationalkredit i ett liknande sammanhang. På ett liknande sätt kan en jämförelse med det som har kallats Karl Johan-tidens politiska kultur visa i vilken grad *Mollbergs epistlar* deltar i en samtida diskurs gällande kungamaktens legitimitet. Som historikerna har visat kunde olika aktörer inta skilda ståndpunkter i denna förtroendediskurs. Där några förde fram kulturens betydelse och till exempel ansåg att ett raskt försvenskande av ätten Bernadotte skulle stärka befolkningens förtroende för den nya dynastin, pekade andra på de politiska aspekterna av det faktum att svenskarna hade valt Jean Baptiste Bernadotte till sin kung.⁵⁶ En delvis annorlunda ståndpunkt, och samtidigt förvånansvärt modern, presenteras alltså i *Mollbergs epistlar* – det är den väl fungerande monarken som vinner legitimitet.

⁵⁶ Ekedahl: *En dynasti blir till*, s. 25f.

Literaturverzeichnis

- Achermann, Eric: *Worte und Werte. Geld und Sprache bei Gottfried Wilhelm Leibniz, Johann Georg Hamann und Adam Müller*. Tübingen: 1997.
- Alm, Mikael: „Riter och ceremonier kring Karl XIV“. I: *En dynasti blir till. Medier, myter och makt kring Karl XIV Johan och familjen Bernadotte*. Red. av Nils Ekedahl. Stockholm: 2010, s. 37-77.
- Alm, Mikael: *Kungsord i elfte timmen. Språk och självbild i det gustavianska enväldets legitimitetskamp 1772-1809*. Stockholm: 2002.
- Askelöf, [Johan Christoffer]: „Om Pappersmynt och Credit-papper“. I: *Läsning Till Utbredande Af Medborgerliga Kunskaper*. [Red. av F.B. von Schwerin, J.C. Askelöf och C. Livijn]. Tredje häftet. Stockholm: 1817.
- Asklund, Jonas: *Humor i romantisk text. Om Jean Pauls estetik i svensk romantik: C.F. Dahlgrens Mollbergs epistlar (1820), C.J.L. Almqvists Amorina (1822) och C. Livijns Spader Dame (1825)*. Lund: 2008 (= Critica Litterarum Lundensis; 9).
- Breithaupt, Fritz: *Der Ich-Effekt des Geldes. Zur Geschichte einer Legitimationsfigur*. Frankfurt a. M.: 2008.
- Byström, Olof: „Gustaf III och Bellman på Gamla Haga“. I: *Bellmansstudier utgivna av Bellmanssällskapet* 17 (1976), s.11-27.
- Dahlgren, Carl Fredrik: *Samlade arbeten. Utgifne efter författarens död*. Red. av A.I. Arwidson, P.O. Bäckström och J.M. Törner. Band III: *Dikter i blandad vers och prosa*. Stockholm: 1847.
- Ekedahl, Nils: „En dynasti blir till“. I: *En dynasti blir till. Medier, myter och makt kring Karl XIV Johan och familjen Bernadotte*. Red. av dens. Stockholm: 2010, s. 7-35.
- Ekedahl, Nils: „Kungens skalter och folkets“. I: *En dynasti blir till. Medier, myter och makt kring Karl XIV Johan och familjen Bernadotte*. Red. av dens. Stockholm: 2010, s. 189-233.
- Fischer, Otto: „Clas Livijn. Tecken och offentlighet – en förstudie“. I: *Tidskrift för litteraturvetenskap* 2 (1997), s. 3-17.
- Fredlund, Knut Hjalmar: *Carl Fredrik Dahlgren. Hans lif och diktning. En litteraturhistorisk studie*. Göteborg: 1903.
- Frevert, Ute: „Vertrauen. Historische Annäherungen an eine Gefühlshaltung“. In: *Emotionalität. Zur Geschichte der Gefühle*. Red. av Claudia Benthien, Anne Fleig och Ingrid Kasten. Köln, Weimar, Wien: 2000 (= Literatur-Kultur-Geschlecht, Kleine Reihe; 16), S. 178-197.
- Hallgren, Karin: „Kungafamiljen i Stockholms musikliv“. I: *En dynasti blir till. Medier, myter och makt kring Karl XIV Johan och familjen Bernadotte*. Red. av Nils Ekedahl. Stockholm: 2010, s. 159-187.
- Hartmann, Alois: *Sinn und Wert des Geldes in der Philosophie von Georg Simmel und Adam (von) Müller*. Berlin: 2002.
- Henkel, Arthur och Albrecht Schöne (red.): *Emblemata. Handbuch zur Sinnbildkunst des XVI. und XVII. Jahrhunderts*. Stuttgart: 1967.
- Höjer, Torvald T:son: *Carl XIV Johan. Kronprinstiden*. Stockholm: 1943.
- Johansson, Britt-Inger: „Maktens rum och rummens makt – en ny dynasti flyttar in“. I: *En dynasti blir till. Medier, myter och makt kring Karl XIV Johan och familjen Bernadotte*. Red. av Nils Ekedahl. Stockholm: 2010, s. 79-121.
- Künzli, Rudolf Franz: *Adam Müller. Ästhetik und Kritik. Ein Versuch zum Problem der Wende der Romantik*. Winterthur: 1972.
- Luhmann, Niklas: *Vertrauen. Ein Mechanismus der Reduktion sozialer Komplexität*. Stuttgart: 2009.

- Müller, Adam: *Vom Geiste der Gemeinschaft. Elemente der Staatskunst. Theorie des Geldes*. Leipzig: 1931.
- Müller-Wille, Klaus: *Schrift, Schreiben und Wissen. Zu einer Theorie des Archivs in den Texten von C.J.L. Almqvist*. Tübingen, Basel: 2005 (= Beiträge zur nordischen Philologie; 39).
- Müller-Wille, Klaus: „En af världens största gåtor.’ Zur Reflexion von monetärer und literarischer Repräsentation bei C.J.L. Almqvist“. I: *Ästhetik der Skandinavischen Moderne. Bernhard Glienke zum Gedenken*. Red. av Annegret Heitmann och Karin Hoff. Frankfurt a. M.: 1998 (= Beiträge zur Skandinavistik; 14), s. 35-61.
- Mortensen, Anders: „Att göra ,penningens genius till sin slaf’. Om Carl Jonas Love Almqvists romantiska ekonomikritik“. I: *Årsbok 2004*. Red av Vetenskapssocieteten i Lund. Lund: 2004, s. 48-76.
- Mortensen, Anders: „Diktens värde versus penningens. Om en ekonomikritisk strömning i romantisk och modernistisk diktning“. I: *Litteraturens värde – der Wert der Literatur*. Red av Antje Wischmann, Eva Haettner Aurelius och Annegret Heitmann. Stockholm: 2006 (= Konferenser / Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien; 62), s. 54-70.
- Rosengren, Cecilia: „Kungahuset i pressens sken“. I: *En dynasti blir till. Medier, myter och makt kring Karl XIV Johan och familjen Bernadotte*. Red. av Nils Ekedahl. Stockholm: 2010, s. 235-259.
- Sandin, Per: „Monarken möter medborgarna“. I: *En dynasti blir till. Medier, myter och makt kring Karl XIV Johan och familjen Bernadotte*. Red. av Nils Ekedahl. Stockholm: 2010, s. 123-157.
- Skuncke, Marie-Christine: „Körnbär och krigspropaganda. Bellmans *Lust-spel* den 17 Julii 1790“. I: *Läskonst, skrivkonst, diktkonst. Aderton betraktelser över dikt och diktande jämte en bibliografi över Thure Stenströms skrifter*. Red. av Pär Hellström och Tore Wretö. Stockholm: 1987, s. 281-315.
- Sundin, Anders: 1809. *Statskuppen och regeringsformens tillkomst som tolkningsprocess*. Uppsala: 2006 (= Studia historica Upsaliensia; 227).
- Staberg, Jakob: „C.J.L. Almqvist och 1810-talets religiösa renässans“. I: *Tidskrift för litteraturvetenskap* 3-4 (1997), s. 120-139.
- Stenström, Johan: *Bellman levde på 1800-talet*. Stockholm: 2009.
- [Valerius, Johan David]: *Ord till musiken, uppförd i Deras Kongl. Majestätets höga närvaro På Stora Beurs-Salen den 24 Januari 1808*. Stockholm: 1808.

